

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

G•GLOBAL

Х Астана экономикалық форумы аясындағы
**«ӘЛЕУЕТТІ МҮМКІНДІКТЕР НЕГІЗІНДЕ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҰЛТТЫҚ
ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ ЖӘНЕ
ӘРТАРАПТАНДЫРУЫН ЖЕДЕЛДЕТУ»**

жас ғалымдардың халықаралық ғылыми конференциясының

ЕҢБЕКТЕР ЖИНАҒЫ

I БӨЛІМ

15 маусым 2017ж.

СБОРНИК ТРУДОВ

международной научной конференции молодых ученых

**«УСКОРЕНИЕ ДИВЕРСИФИКАЦИИ И ПОВЫШЕНИЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ
КАЗАХСТАНА НА ОСНОВЕ ПОТЕНЦИАЛЬНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ»**

под эгидой X Астанинского экономического форума

ЧАСТЬ I

15 июня 2017г.

PROCEEDINGS

of the international scientific conference of young scholars

**«ACCELERATING DIVERSIFICATION AND IMPROVING THE
COMPETITIVENESS OF KAZAKHSTAN'S NATIONAL ECONOMY BASED
ON POTENTIAL OPPORTUNITIES»**

in the framework of the X Astana Economic Forum

PART I

15 June 2017

Астана, Қазақстан
Astana, Kazakhstan

УДК 330.(063)
ББК 65.01
Ә53

Редакционная коллегия:

Декан Экономического факультета д.э.н., профессор Макъш С.Б.,
Заместитель декана по научной работе, к.э.н., и.о. доцента Бакирбекова А.М.
Заведующий кафедрой «Экономика» к.э.н., и.о. профессора Рахметулина Ж.Б.
Заведующий кафедрой «Финансы» д.э.н., и.о. профессора Садвокасова К.Ж.
Заведующий кафедрой «Учет, аудит и анализ» к.э.н, доцент Алибекова Б.А.
Заведующий кафедрой «Менеджмент» д.э.н., профессор Толысбаев Б.С.
Заведующий кафедрой «Экономическая теория и антимонопольное регулирование» к.э.н., доцент Бабланов Т.К.
Заведующий кафедрой «Туризм» к.э.н., доцент Дуйсембаев А.А., к.э.н., и.о. доцента Мусина К.П.

Ә53 Әлеуетті мүмкіндіктер негізінде Қазақстанның ұлттық экономикасының бәсекеге қабілеттілігін арттыру және әртараптандыруын жеделдету: Жас ғалымдардың халық. ғыл. конф. еңбектер жинағы. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2017.

Ускорение диверсификации и повышение конкурентоспособности национальной экономики Казахстана на основе потенциальных возможностей: Сб. материалов межд. науч. конф. молодых ученых. – Астана: Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, 2017.

Proceedings of the international scientific conference of young scholars «Accelerating diversification and improving the competitiveness of Kazakhstan's national economy based on potential opportunities » Astana, L.N.Gumilyov Eurasian National University, 2017.

ISBN 978-996-31-870-2
ISBN 978-9965-31-869-6

Халықаралық ғылыми конференциясының еңбек жинағында әлеуетті мүмкіндіктер негізінде Қазақстанның ұлттық экономикасының бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату және әртараптандыру жеделдетудің және ел экономикасының бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату мәселелері қарастырылған.

В сборнике материалов международной научной конференции рассмотрены актуальные вопросы диверсификации национальной экономики Казахстана на основе потенциальных возможностей.

The collection of materials in the international scientific conference considers important issues of Kazakhstan's national economy diversification based on potential opportunities and development of recommendations for improving the competitiveness of the country's economy.

ISBN 978-996-31-870-2
ISBN 978-9965-31-869-6

УДК 330.(063)

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ШАҒЫН КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ОЛАРДЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Егизбаева Ж.Т., Әуелов Б.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразиялық Ұлттық Университеті,
Астана қ., Қазақстан Республикасы
E-mail: zhaina777_kz@mail.ru

Егемендікті алған уақыттан бері Қазақстан кәсіпкерлікті дамыту және мемлекеттік қолдауға байланысты әртүрлі тұжырымдамалар мен бағдарламаларды қабылдап, кәсіпкерлік іс-әрекеттерді құқықтық реттеу мақсатында заңдар шығарып, өзгерістер мен толықтыруларды енгізіп отырды.

Бүгінде кәсіпкерлікті дамыту бойынша мемлекеттің ең ауқымды бастамасы ретінде 2010 жылдан бері «БЖК 2020» кешенді бағдарламасы іске асырылып келе жатыр. Бағдарламаның қаржылық уәкілі «Даму» қоры. Одан басқа «Инвестор-2020», «Экспортер-2020», «Өнімділік-2020», «Жұмыспен қамту-2020» бағдарламалары жұмыс істеуде.

2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша жұмыс істеп тұрған ШОК субъектілер саны өткен жылғы тиісті кезеңдегі сәйкес мерзіммен салыстырғанда 4,6%-ға төмендеді. ШОК субъектілерінің жалпы санында дара кәсіпкерлер үлесі 68,7%, шағын кәсіпкерліктегі заңды тұлғалар – 16%, шаруа немесе фермер қожалықтары – 15,1%, орта кәсіпкерліктегі заңды тұлғалар – 0,2%-ды құрады.

Соңғы жылдары бизнес ортаны жақсарту және кәсіпкерлікке әкімшілік қысымның төмендеуіне байланысты теңдессіз шаралар қабылданды. Әлемнің алғашқы 50 мемлекеті қатарына кіру бойынша жүйелі жұмыстар ҚР Президентінің тапсырмасы бойынша Үкіметпен жүргізілуде.

Дәлірек айтсақ: елдегі кәсіпкерлік климатты жақсарту, кедергілерді жою, қолданыстағы заңдарды реформалау, рұқсат беру жүйесін жетілдіру, кәсіпті ашуды жеңілдету, мемлекеттік бақылау-қадағалау қызметін оңтайландыру, халықаралық рейтингтерде Қазақстанның позицияларын жақсарту.

2016 жылдың 28 қыркүйегінде Дүниежүзілік экономикалық форумның (ДЭФ) 2016-2017 жылдарға арналған жаһандық бәсекеқабілеттілік бойынша есебін жарыққа шығарды. Өткен жылмен салыстырғанда Қазақстан 138 елдің арасында 53-орынды иеленіп (2015 жылы 42-орын) өзінің рейтингтегі оң позициясын төмендетті. Бұл соңғы 5 жыл ішіндегі ең төменгі нәтиже.

ДЭФ-ның 2016-2017 жылдардағы жаһандық бәсекеге қабілеттілік жөніндегі есебінде Қазақстандағы бизнес климатқа баға берілген және еліміздегі бизнесті қолдаудың қаншалықты тиімді жүргізіліп жатқандығын сипаттайды. Жаһандық бәсекеге қабілеттілік туралы есебі бойынша республикадағы бизнесті жүргізудегі ең басты кедергі ретінде инфляция және жоғары салықтық жарналар және үшінші орындағы жемқорлық екендігі аталып өтті.

Өткен жылғы есептің нәтижесінде жемқорлық бірінші орында. Сондай-ақ, Қазақстанда бизнесті жүргізудің негізгі кедергілері ретінде қаржыландыруға шектеулі мүмкіндік және салық заңының күрделілігі қаралып отыр.

ҚР ШОБ-тің даму мәселері Жаһандық бәсекеге қабілеттілік туралы есебі жылдар бойындағы түрлі көрсеткіштерді сипаттайды. Төменде Қазақстан Республикасындағы бизнесті жүзеге асырудағы кедергілер көрсеткіштері берілген (сурет 1).

1 - Сурет – 2016ж. Қазақстан Республикасындағы бизнесті жүргізу кедергілері, респонденттер үлесі, %

Ескерту – [1] дерек көзімен құрастырылған

Сонымен, Қазақстанда бизнесті дамытудағы басты кедергілер нақтыланды. Қорытындылайтын болсақ, ҚР ШК секторында мәселелер мен оны шешу жолдары келесідей:

Біріншіден, салық саясатын жетілдіру. Шағын және орта кәсіпорындардағы салықтық күрделіліктерді жою. Мұндай жағдайлардың орын алуы көлеңкелі экономиканың дамуына алып келеді. Жалпы салық саясаты кәсіпкерлікті дамытудағы негізгі ынталандырушы фактор және елдегі әлеуметтік мәселелерді шешуді қамтамасыз етуі керек. Ол үшін шетелдік тәжірибелер көрсетіп отырғандай, кәсіпкерліктің өсуіне мүмкіндік беретін шаралар кешені қолданылуы тиіс, атап айтқанда кәсіпорындардың мөлшеріне қарай салықтардың шекті жарналарын біртіндеп азайтудан бастап, салықтық жеңілдіктердің аясын кеңейтуге дейінгі бірқатар шараларды іске асыру қажет.

Екіншіден, инфляцияның өсуі, валютаны алмастыру бағамының тұрақсыздығы да өз ықпалын тигізуде. Кәсіпкерлер субъектілеріне көпшілік банк секторының беретін несиелерінің басым бөлігі жоғары пайыздық мөлшерлемеде болуы және қысқа мерзімде қайтару қажеттігілі себебіне байланысты өз ісін қаржыландыруға қол жеткізе алмайды. Коммерциялық банктер жоғары тәуекелмен жұмыс жасамайды, сондықтан аталған секторды қаржыландыруға ынтасы әлдеқайда төмен.

Үшіншіден, әкімшілік кедергілер мен жемқорлықпен күрес мәселелері күні бүгінге дейін өзекті. Себебі, ол кәсіпкерлер тарапынан мемлекеттік басқару органдары мен мемлекеттік бағдарламаларды жүзеге асыратын мекемелерге деген сенімсіздікті тудырды.

Төртіншіден, кәсіпкерлікті қолдау институттары мен инфрақұрылымының жетілмегендігі.

Қазақстанға АҚШ, Германия, Оңтүстік Корея, Жапония, Қытай, Сингапур және Франция елдерінің тәжірибесін қолдану маңызды. Шетелдік тәжірибені талдау нәтижесінде келесідей шағын кәсіпкерлікті дамытудың негізгі бағыттарын жүйелі түрде кешенді қолдануды ұсынамыз:

- жұмыс жасап тұрған және қайта құрылған шағын кәсіпорындарға салық жүктемесін төмендету. Себебі, Қазақстан ЕАЭО-қа және ДСҰ-на кіргеннен кейін отандық кәсіпкерлердің бәсеке қабілеттілігі төмендеп кетті. Әсіресе, салық жүктемесінің төмендеуі кәсіпкерлердің табысын жасырудан және «көлеңкеден» шығуына ықпал жасап, мемлекеттің бюджетін толықтырады;

- әкімшілік кедергілердің туындау тәуекелін азайту, әділетсіз бәсекелестікті жою, мемлекеттік органдар қызметкерлерінің пара алуын жою мақсатында жемқорлыққа қарсы заңнаманы және де бюрократияландыру бойынша заңдарды жетілдіру қажет. Себебі, бұл мәселе Қазақстанда бизнесті жүргізудің басты кедергілерінің бірі болып саналады. Жемқорлық мәселесін шешуде Сингапур елінің тәжірибесін қолдануды ұсынамыз;

- шағын кәсіпорындарды арзан несиелермен қамтамасыз ету. Шағын кәсіпорындарды ұзақ мерзімді және төменгі пайыздық несиелермен қамтамасыз ету;

- шағын кәсіпорындарды инновациялық дамыту шаралын жүргізу;

- шағын кәсіпкерлікті қолдаудың шетел тәжірибесіне тұрақты түрде зерттеу жүргізіп, Қазақстанға бейімдеу арқылы шағын бизнесті қолдау инфрақұрылымын жетілдіру.

Аталған іс-шараларды жүргізу мемлекеттік басқару органдарының қызметін түбегейлі өзгертіп қана қоймай, кәсіпкерлік қызметті реттейтін заңдарды, нормативтік-құқықтық актілердің түгелін өзгеріске алып келеді. Демек, өзгерістер қысқа мерзім ішінде оң нәтижесін беріп, ел экономикасын көтереді.

Әдебиет:

1 Дүниежүзілік экономикалық форумның 2016-2017 жылдардағы жаһандық бәсекеге қабілеттілік жөніндегі есебіндегі Қазақстан / <http://www.nac.gov.kz/upload/iblock/6d8/>.

2 Қазақстан Республикасындағы шағын және орта кәсіпкерлік, 2011-2015 жылдар, статистикалық жинағы.- Астана, 2016.

3 «Даму» кәсіпкерлікті дамыту Қоры» акционерлік қоғамының жылдық есебі, 2015.

4 Дүниежүзілік Банктің «Doing Business 2017» рейтингісі <http://www.worldbank.org/>.

5 Малый бизнес в развитых странах – Франции и Китае. <http://malbusiness.com/malyiy-biznes-v-razvityih-stranah-chast3/>

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖҮЙЕСІ

Құралова А.С.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Астана қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: a_i_d_a_93@mail.ru

Инновациялық үрдіс өзіне тән ерекшеліктерге байланысты ғылымды, техниканы, өндірісті, кәсіпкерлікті, қаржы секторын, маркетинг және менеджментті біріктіреді. Инновациялық процестің барысында сапалық қатынасындағы әртүрлі міндеттер шешіледі, сондай-ақ айтарлықтай дифференцияланған экономикалық нәтижелерге қол жеткізілуі мүмкін.

Қазақстанның экономиканы нарықтық негізде ұйымдастыруға өтуіне байланысты кәсіпорындардың қызмет жағдайлары түбегейлі өзгеріске ұшырады. Нарықтық жүйенің толық құқылы субъектісі болу үшін, кәсіпорын қаржыландыру көздерін іздестіруді, шағаратын өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ете алатын тиімді технологияларды таңдап алуды, өткізу нарығын талдауды, жаңа тауар жеткізушілермен байланыс орнатуды және басқа да көптеген, яғни ресурстарды барынша тиімді пайдалану мақсатында «жаңа комбинацияларды» өз бетінше жүзеге асыруы тиіс. Отандық инновациялық қызметті жүргізудің жеткілікті тәжірибесі жоқ. Сол себепті соңғы уақыттарда инновациялық үрдістерді микро және макро деңгейлерде реттеумен, инновациялық қызметті мемлекеттік реттеудің тікелей және жанама әдістерін пайдаланудың тиімділігімен байланысты мәселелер ерекше маңызға ие болып отыр. Бірқатар факторларға байланысты күрделі саяси, экономикалық жағдайларда жүргізіліп отырған тұрақты экономикалық дамуды қамтамасыз ету. Қазақстан үшін ағымдағы кезеңдегі өзекті мәселе болып табылады. Республика экономикасында жағымды тенденциялар пайда болып, шаруашылық